

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Kandidatuppsats

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet

Kurs SK 1523

2008-08-13

In the name of GAD

-en studie om FN och SIDA:s jämställdhetspolicy i HIV/AIDS
frågor

Toomas Almqvist

820218-5016

Handledare: Martin Sjöstedt

Antal ord: 9090

Abstract

Denna uppsats handlar om jämställdhet, HIV, FN och SIDA. Både SIDA och FN hävdar att ökad jämställdhet mellan könen minskar spridningen av HIV. Frågan som uppsatsen ställer är vad det är i relationen mellan könen som påverkar spridningen av HIV och vilka teorier som FN och SIDA arbetar efter.

Sex stycken huvudområden har kartlags i studien. Våld mot kvinnor, fattigdom, sociala normer, utbildning, arbetsförhållanden samt empowerment av kvinnor, är de faktorer som har störst påverkan på jämställdhet i relation till HIV. Detta har kommit fram genom att fem stycken policydokument från vardera organisation har genomgått en kvalitativ textundersökning.

Resultaten av textanalysen har används i en idealtypsanalys där det har framkommit att både FN och SIDA använder sig av teorin om Gender and Development. Denna teori, ofta förkortad GAD, innebär i korta ordalag att det är sociala normer som ligger till grund för ojämlikheten och det krävs en omvärdering av dessa för att komma till bukt med problemet. De övriga teorierna som använts är Women in development (WID) samt Women and development (WAD).

Keywords: HIV, jämställdhet, WID, WAD, GAD, FN, SIDA

1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 VETENSKAPLIGT PROBLEM	7
2.1 VARFÖR FN OCH SIDA?.....	9
2.2 SYFTE/FRÅGESTÄLLNING.....	9
2.3 TEORI	9
2.4 METOD	10
2.5 TIDIGARE FORSKNING.....	11
2.6 AVGRÄNSNINGAR	11
2.6 MATERIAL	12
2.6.1 FN.....	12
2.6.2 SIDA	12
2.7 UPPDELNING AV OMRÅDEN.....	13
2.8 JÄMSTÄLLDHET	14
2.9 UPPLÄGG	15
3 JÄMSTÄLLDHET I UTVECKLINGSSTUDIER	16
3.1 WID	16
3.2 WAD.....	16
3.3 GAD.....	17
3.4 Idealbilder.....	18
4 FN OCH SIDA.....	19
4.1 VÅLD MOT KVINNOR	19
4.1.1 Enligt FN.....	19
4.1.2 Enligt SIDA	19
4.1.3 Jämställdhet och våld mot kvinnor.....	20
4.1.4 WID, WAD eller GAD	20
4.2 SOCIALA NORMER.....	21
4.2.1 Enligt FN.....	21
4.2.1.1 Pojkar/män.....	21
4.2.1.2 Flickor/kvinnor	21
4.2.2 Enligt SIDA	22
4.2.2.1 Pojkar/Män.....	22
4.2.2.2 Flickor/Kvinnor	23
4.2.3 Sociala normer och jämställdhet.....	23
4.2.4 WID, WAD eller GAD	23
4.3 FATTIGDOM	24
4.3.1 Enligt FN.....	24
4.3.2 Enligt SIDA	25
4.3.3 Fattigdom och jämställdhet.....	25
4.3.4 WID, WAD eller GAD	26
4.4 UTBILDNING	26
4.4.1 Enligt FN.....	26
4.4.2 Enligt SIDA	27
4.4.3 Utbildning och jämställdhet	28
4.4.4 WID, WAD eller GAD	28
4.5 ARBETE	28
4.5.1 Enligt FN.....	28
4.5.2 Prostituerade	28
4.5.2 Prostitution och jämställdhet.....	29

4.5.3 WID, WAD eller GAD	29
4.6 EMPOWER	30
4.6.1 Empower enligt FN	30
4.6.1 Empower och jämställdhet	30
4.6.2 WID, WAD eller GAD	31
4.7 SAMMANFATTNING AV ANALYSEN	31
4.8 SLUTSATS OM WID, WAD OCH GAD	32
4.8.1 FN.....	32
4.8.2 SIDA	32
5. VIDARE FORSKNING.....	33
REFERENSER:	34

1.1 Bakgrund

Prevalensen av HIV/AIDS är idag ett gigantiskt problem, speciellt i afrikanska länder söder om Sahara. Bortser man från den personliga tragedin som ett insjuknade är, är ett insjuknande även ett hårt slag på den regionala/lokala ekonomin. En HIV/AIDS-sjuk person tar bort resurser från samhället och gör individen till en ekonomiskbelastning istället för en tillgång. Resurser som hade kunnat bidra till en ökad tillväxt för såväl individen som samhället i stort, allokeras i och med epidemin från att hjälpa till att bidra till en, i många länder nödvändig, högre tillväxt till att i princip bara bidra med kostnader för samhället. Beräkningar från UNDP, FN:s biståndsprogram för utvecklingsländer, visar på att HIV/AIDS epidemin "orsakar" cirka 35,1 % i förlorad BNP. Direkta kostnader för behandling av sjuka ligger på cirka 2-3 gånger BNP per capita för de fattigaste länderna¹.

Sammanställer man siffror över antalet drabbade är det en skrämmande läsning:
Antal smittade/döda personer i HIV/AIDS, december 2007² (2001³):

Antal personer som lever med HIV

Totalt:	33 200 000	(29 000 000)
Vuxna:	30 800 000	
Kvinnor:	15 400 000	
Barn under 15 år:	2 500 00	

Antalet nysmittade personer

Totalt:	2 500 000	(3 200 000)
Vuxna:	2 100 000	
Barn under 15 år:	420 000	

Antalet avlidna

Totalt	2 100 000	(1 700 000)
Vuxna	1 700 000	
Barn under 15 år:	330 000	

¹ <http://www.undp.org/globalpublicgoods/globalization/pdfs/background-paper-profiles.pdf>, sid 33

² UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007, sid 1

³ UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007, sid 7

Delas antalet smittade upp per världsdel ser vi, som tidigare nämnt, att Afrika söder som Sahara är hårdast drabbat⁴.

Afrika, söder som Sahara	22 500 000 personer smittade med HIV
Syd- och sydöst Asien	4 000 000
Östeuropa och Centralasien	1 600 000
Latinamerika	1 600 000
Nordamerika	1 300 000
Östasien	800 000
Väst- och Centraleuropa	760 000
Mellanöstern och Nordafrika	380 000
Västindien	230 000
Oceanien	75 000

Epidemin är alltså inte bara lokaliserad till Afrika söder som Sahara. HIV/AIDS finns spritt över hela världen, även om det är länderna söder som Sahara som är påtagligt hårdast drabbade. Vad som kan ses som positivt i alla denna misär, är att antalet nysmittade är på väg att mattas av⁵. Den under 1990-talet ökande trenden håller på att avta. Dock så smittas fortfarande ett allt för stort antal människor så att ta ut någon seger i förskott, så att hävda att kampen mot spridningen av HIV är vunnen, är inget att rekommendera.

När det kommer fördelningen av smittan mellan kvinnor och män så är det i alla världsdelar utom en, Afrika söder om Sahara som har en högre grad smittade män än kvinnor. År 2007 beräknades nästan 61 % av HIV/AIDS-smittade vuxna i Afrika söder om Sahara vara kvinnor. Denna siffra är anmärkningsvärd då den region i världen som kommer på andra plats, Västindien, har 43 %, en skillnad på hela 18 %. Andelen smittade kvinnor i Latinamerika, Östeuropa och Centralasien är 26 % och i resterande delar av Asien är andelen smittade som är kvinnor 29%⁶.

Sett ur en biologisk synvinkel är kvinnor mer lättsmittade än män: Detta då vaginan har fler ytor som HIV-viruset kan tas upp i samt att sperma har en större koncentration av HIV-virus jämfört med slid sekret samt att mängden sperma som utväxlas i

⁴ UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007 sid 39

⁵ UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007 sid 6

⁶ UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007 sid 8

ett samlag är större än slidsekret⁷. Att andelen kvinnor, trots att de är mer lättsmittade än män, inte är i majoritet i alla världsdelar, tordes bero på att den globala HIV-spridningen började genom män som har sex med män.

1.2 Vetenskapligt problem

När det gäller bekämpningen av HIV/AIDS finns råder konsensus inom bland andra FN och SIDA om att en ökad jämställdhet är bra för bekämpningen av HIV/AIDS.

FN har en så kallad "Roadmap to gender equality"⁸ som skall leda till ökad jämställdhet och därigenom minska spridningen av HIV. I denna "vägkarta" spaltar UNAIDS upp sju faktorer: *utbildning, ekonomi, lagstiftning, kvotering, kvinnor stödjer kvinnor projekt, engagemang av män och pojkar, samt ökad forskning och statistisk insamling i ämnet.*

I en kommentar till dessa sju faktorer skriver chefen för UNICEF Ann M. Veneman, bland annat att; "*Direkt och fortsatt arbete inom alla sju områden är nödvändigt om omvärlden vill göra meningsfulla framsteg mot ett universellt genombrott när det kommer till förebygging, behandling samt vård av HIV-smittade samt stöd till smittade och anhöriga*"⁹. Vidare finns att läsa i UNICEF:s rapport om läget för världens kvinnor och barn att "*Arbetet inom länder med millennium mål nummer tre [ökad jämställdhet och inflytande för kvinnor]... kommer att hjälpa till att uppfylla alla andra mål*"¹⁰. Bekämpningen av HIV är med som en del av FN:s milleniummål, som mål nummer 6¹¹.

SIDA är inne på samma spår och hävdar att spridningen av HIV/AIDS är nära sammankopplat till en obalans i relationen mellan könen¹². Då den största andelen kvinnor som är smittade finns i områden söder om Sahara kan vi fråga oss om det råder en extrem ojämlikhet just i den regionen eller om det finns andra bakomliggande orsaker till spridningen som inte är relaterade till jämställdhet. Bland annat så är spridningen av HIV mindre i muslimska länder än ickemuslimska. Detta trots att jämställdheten inte kan tänkas vara större i dessa länder.

⁷ <http://www.4women.gov/hiv/gender/>

⁸ http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/Resources/FeatureStories/archive/2006/20061211_Unicefreport_en.asp

⁹ http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/Resources/FeatureStories/archive/2006/20061211_Unicefreport_en.asp

¹⁰ <http://www.unicef.org/sowc07/docs/sowc07.pdf> sid ix

¹¹ <http://www.un.org/millenniumgoals/>

¹² <http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=425&a=1404>

Vidare finns det även tre dominerande teorier när det kommer till hur jämställdhet kan kategoriseras inom utvecklingsstudier, Women in Development (WID), Women and Development (WAD) samt Gender and Development (GAD). Dessa tre teorier går till viss del in i varandra men har alla som mål att få fokus på kvinnor inom utvecklingsarbetet. Vilken av dessa teorier går det då att passa in FN respektive SIDA under?

HIV/AIDS påverkar alltså stora delar utav vår värld. Med över 30 miljoner smittade varav två tredjedelar av dessa i afrikanska länder söder om Sahara. Bekämpningen av HIV/AIDS är även en del i FN:s uppsatta millenniemål. En ständig diskussion, om än dock fortfarande allt för centrerat kring officiella AIDS-dagen 1 december, pågår om hur man ska ta i tu med problemen som uppstår i och med att epidemin sprider sig. När FN och SIDA ger sig in i debatten om hur man ska bekämpa spridningen, görs ämnet än mer aktuellt för och intressant för en analys.

2.1 Varför FN och SIDA?

Att uppsatsen väljer att fokusera på just FN och SIDA beror på att dessa två organisationer spelar stora roller. FN är den världsledande organisationen när det gäller bistånd och praktiskt hjälp. FN finns världen över och vilken hållning FN tar i HIV/AIDS frågan får globala konsekvenser. Att sedan välja ut SIDA som den andra parten i denna uppsats beror till stor del på att de är den svenska biståndsorganisationen. Då författaren av denna uppsats bor och verkar i Sverige ter sig valet av denna organisation naturligt. Att välja en annan biståndsorganisation, alternativt endast tagit med FN i analysen, är en väg som hade varit möjligt. Dock anser skaparen av denna uppsats att det gynnar uppsatsens syfte att ta med två organisationer istället för en, då chanserna att få med en större bredd och olika synsätt på frågan om jämställdhet och HIV.

2.2 Syfte/frågeställning

De frågor som är ställda till materialet är inom vilka områden spelar könet en avgörande roll för risken att bli drabbat av HIV? Inom vilka delar av samhället är det en nackdel att tillhöra det kvinnliga könet? Vad beror detta på och vilka konsekvenser få det? Vilka olika teorier finns det inom utvecklingsstudier och vilken teori arbetar FN respektive SIDA efter?

2.3 Teori

Uppsatsen kommer att vara en till viss del begreppsutredande. Detta då syftet är att ta reda på vad FN och SIDA menar när det säger att jämställdhet är bra för kampen mot HIV. Att göra en begreppsutvecklande studie består enligt boken Metodpraktikan av fem steg¹³; 1) Samla in vad som skrivits om begreppet; 2) Sortera de olika begreppsdefinitionerna; 3) pröva om definitionen/-erna är logiskt konsistenta; 4) pröva om definitionen/-erna är fruktbara för en empirisk undersökning; 5) ta om möjligt ställning för den ”bästa” definitionen/-erna .

Vad som skiljer denna uppsats från en ren begreppsutredande likt den beskriven i Metodpraktikan är att det inte är en speciefik definition som vi letar efter, utan vilka olika begrepp som ryms inom FN och SIDA:s policys.

¹³ Metodpraktikan s 36

Att välja en annan modell av teori för uppsatsen uppfyller inte syftet med den samma. Att det inte blir en beskrivande uppsats beror på att uppsatsen vill ha reda på *vad* FN och SIDA menar med påståendet att jämställdhet är bra i kampen mot epidemin. En beskrivande uppsats har inte som syfte att ta reda på *vad*, utan snarare *var, när och hur*¹⁴. Inte heller en förklarande studie skulle kunna gå att tillämpa då denna är till för att kunna beskriva *varför*.

Vidare kommer uppsatsen även att innehålla en form idealtypsanalys för att hitta vilken form av utvecklingsteori som FN och SIDA arbetar efter. Detta kommer att göras för genom att ställa upp tre kriterier inom varje teori för att kunna bestämma hur exempelvis FN resonerar. Dessa tre punkter är valda efter en genomgång av teorierna.

2.4 Metod

Den modell av kvalitativ textanalys som gjorts av de utvalda texterna är en kallad logiskt ordnad¹⁵. Då det gäller att sammanställa policydokumenten i olika kategorier är denna typ av systematisering den bästa. För att få svar på de frågor som är ställda faller valet på just en systematisering istället för en kritisk granskning av dokumenten. Detta då det inte är en kritisk granskning som uppsatsen bygger på, syftet är att ta reda på *vad* FN samt SIDA anser är viktiga ämnen att ta upp när det gäller jämställdhet och HIV.

Inom just systematiseringen finns det tre kategorier att välja emellan; klargöra tankestrukturen, klassificera samt den valda kategorin ordna logiskt. Att välja att klara tankestrukturen faller bort på grund av att det inte handlar om att klargöra hur FN och SIDA resonerat fram till just dessa policys. Det skulle dock onekligen vara en intressant forskning att bedriva men hur de två organisationerna agerat för att komma fram till *vad* som står är inte denna uppsats syfte. Att klassificera innehållet uppfyller inte heller det syftet. Vilken typ av ideologi i relation till jämställdhet som FN och SIDA syftar på är inte heller något som denna uppsats ämnar göra.

Uppsatsen har ett förhandsdefinierat förhållningssätt till texterna. De kategorier som är förutbestämda är att de ska handla om jämställdhet i relation till risken att drabbas av HIV. Att välja ett förhandsdefinierat förhållningssätt underlättar då det är just sambandet mellan jämställdhet och HIV som skall undersökas. Hade ett öppet förhållningssätt brukats

¹⁴ Metodpraktikan s 37

¹⁵ Metodpraktikan, s 238

skulle risken att för uppsatsen oväsentliga kategorier med största sannolikhet smugit sig in. Detta speciellt när det kommer till analysen av SIDA, där dokumenten har en mer generell vinkel till problemet HIV.

För analysen av FN och SIDA i relation till de olika utvecklings- och jämställdhetsteorierna kommer dessa tre teorier beskrivas och sammanfattas i en form av idealbild. Dessa idealbilder kommer sedan att användas för att kunna passa in de två organisationerna i någon av dessa bilder. Då de tre teorierna till mångt och mycket går in i varandra, kommer idealbilden inte att kunna vara ömsesidigt uteslutande. Detta är ett problem men skillnaderna mellan teorierna är tillräckligt stora för att man ska kunna dra skiljelinjer mellan dem och på så sätt få önskvärt resultat.

2.5 Tidigare forskning

Tidigare forskning inom utvecklingsstudier har gjorts på området. Bland annat finns en hel del forskning inom utvecklingsteorier men vad författaren har hittat har ingen koppling gjorts till spridningen av HIV i relation till FN och/eller SIDA.

2.6 Avgränsningar

De punkter som finns i denna uppsats är baserade på genomgångna policydokumenten som FN samt SIDA har angående jämställdhet och HIV. Punkterna är utvalda på basis av att de nämns i flertalet artiklar. De ämnen som nämns i detta avsnitt av uppsatsen är sådan som finns och betonas i samtliga eller en majoritet av undersökta dokument. Med denna avgränsning sällas många ämnen bort, något som är nödvändigt för att kunna få fram en så enhetlig bild av organisationernas ståndpunkter som möjligt. Motiveringen till att inte kräva att de ämnen som tas upp finns i alla genomgångna dokument, är att i princip alla genomgångna dokument har en särskild infallsvinkel. Denna infallsvinkel ses som en fördel. De ämnen som tas upp i dokumenten kan då ses som överskridande med hänvisning till att de finns med flera olika sammanhang. Nackdelen med en mindre strikt gräns, är att ämnen som har en mindre påverkan i relationen jämställdhet och HIV kommer med. Detta är något som kan ligga uppsatsen i fatet, men denna risk anses som mindre trolig just på grund av att de olika infallsvinklarna i de undersökta dokumenten.

2.6 Material

De olika policydokumenten som är utvalda är alla fokuserade på jämställdhet, främst då kvinnors ställning. Det finns inte något universaldokument från varken FN eller SIDA som visar den exakta ställning som dessa två organisationer håller. Valda dokument som finns i denna uppsats är sådan som har funnits att tillgå på internet.

2.6.1 FN

Dokumenterna som ligger till grund för analysen av FN är hämtade från unaids.com. UNAIDS är en paraplyorganisation inom FN där tio av organisationens grenar ingår¹⁶. De dokument som ingår i denna undersökning är:

- HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet,
- Integrating gender into HIV/AIDS programmes,
- Operational Guide on Gender & AIDS,
- Women and AIDS – A Growing Challenge,
- Agenda for Action on Women and AIDS.

Alla dessa dokument har en vinkel på hur man ska få ett könperspektiv in i HIV problematiken. Att det blev just dessa dokument som kom att få spegla FN:s syn på frågan är främst för att de behandlar de ämnen som uppsatsen har tänkt täcka. Det finns även ett stort urval på dokument på hemsidan womenandaids.com. Anledningen till att dessa inte används är de inte är skrivna av FN, utan av organisationer som samarbetar med FN. Dessa dokument behandlar onekligen ämnet, men då det är FN:s syn som denna uppsats ska bygga på skulle en analys av dessa dokument ifrågasätta validiteten på uppsatsen.

2.6.2 SIDA

Analysen av SIDA har gjorts med följande dokument:

- Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling,
- Health is wealth,

¹⁶ <http://www.unaids.org/en/AboutUNAIDS/default.asp>

- Men matter! AIDS, Gender and Masculinities,
- Perspektiv på fattigdom,
- Promoting gender equality

Att det inte är mer nischade dokument, likt de som analyserats av FN, är för att det inte finns att tillgå. De dokument som ingår är sådana som behandlar HIV och dess bakomliggande samhälliga orsaker. Att dessa dokument har fokus på fattigdom kan ses som ett problem och är inte ett idealläge. Ligger fokuset på fattigdom är risken stor till att andra aspekter kan bortses. Dock anser författaren att detta inte är en tillräcklig stor risk, alternativet skulle varit att bortse från dessa dokument vilket inte skulle göra en analys av SIDA möjlig.

Två av texterna har försetts med en form av varningstext där SIDA skriver att de inte nödvändigtvis delar de åsikter som dokumentet presenterar^{17 18}. Dessa dokument är ”Den globala utmaningen” samt ”Men matter! AIDS, Gender and Masculinities¹⁹”. Dock har dessa dokument publicerats av SIDA och därmed genomgått en vad som är förmodad genomgående granskning. Vidare har denna uppsats uppsatta kriterier, för att en punkt ska komma med måste ämnet behandlas i en majoritet av texterna, vilket hindrar extrema och avvikande åsikter från att slinka in.

2.7 Uppdelning av områden

Att kategorisera olika typer av orsaker som gör att kvinnor är inte en uppgift som är lätt. Orsakssambandet är inte svart eller vitt. De ämnen som tas upp i rubriken ”sociala normer” går lätt att föra in i ”våld mot kvinnor”. Alternativt kan man inkludera denna i just ”sociala normer”, då det inte är omöjligt att tänka sig att det våld som kvinnor utsätts för, har ett starkt samband med de sociala normer som finns i alla delar av världen idag. Dock har dess två kategorier blivit just två stycken istället för en då det enligt författaren finns en tillräckligt stor skiljelinje mellan dessa ämnen för att kunna dela upp dem. Just rubriken ”Sociala normer” skulle för övrigt kunna rymma de flesta av punkter då det inte är orimligt att tro att

¹⁷ Den globala utmaningen, s 2

¹⁸ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 2

¹⁹ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 2

dessa normer ligger till grund för mycket att den ojämställdhet som råder, inte bara i utvecklingsländer. Skulle dessa två kategorier bli en, skulle det även av samma anledning vara svårt att motivera en uppdelning inom exempelvis ”fattigdom” och ”prostitution”. Att just prostitution hamnar som underrubrik till ”Arbete” kan även det ifrågasättas. Sannolikheten att det är ett icke frivilligt valt arbete lex. ”den lyckliga horan” torde stå bortom allt rimligt tvivel. Ändock anser författaren att detta kan, och av FN anses, som en form av arbete, hur än besynnerligt detta kan te sig bland gemene man.

Att rubriken rättigheter inte finns med i denna uppsats, är även ett aktivt val av författaren. När det gäller arvsrätten, risken att bli utsatt för sexuellt och/eller icke sexuellt våld mm har kvinnor, enligt de undersökta dokumenten, en underordnad roll. Att inte ge detta en egen rubrik kan ifrågasättas. Kvinnors rättigheter har enligt de undersökta dokumenten en central roll i spridningen av HIV. Emellertid har uppsatsen valt att baka in detta i olika rubriker för att lättare ge bakgrunden till att dessa rättigheter inte tillämpas i sådan utsträckning som kunde varit önskvärd.

Rubriken ”Social normer” är tvådelad i underrubrikerna ”Pojkar/Män” samt ”Flickor/kvinnor”. Detta för att få ge en bättre överblick om hur de olika normerna påverkar de olika könen.

2.8 Jämställdhet

Begreppet ”jämställdhet” är ett för många laddat ord. Vad ordet betyder finns det nog lika många förklaringar till som det finns personer i denna värld. Denna uppsats har som valt nationalencyklopedins version av ordet. Deras beskrivning är följande;

”Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet. Jämställdhet förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet, lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, delat ansvar för hem och barn samt slutligen frihet från könsrelaterat våld.”²⁰

²⁰ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=488430&i_word=j%e4mst%e4lldhet

Problem kring denna beskrivning är att den är gjord ur en västerländsk världsbild. Att jämföra värderingar som finns i vårt samhälle mot andra typer av värderingar har en tendens bli problematiska. Denna uppsats har sitt ursprung i västerländsk samhällssyn och speglar de värderingar angående jämställdhet som finns hos bland annat nationalencyklopedin. Kritik kan riktas mot att uppsatsen lägger fram värderingar om hur andra kulturer är utformade. Detta är inget som avsiktligt, tar uppsatsen ställning är det endast i fall där den enskilda människans möjligheter och värde förminskas på grund av vilket kön som denna person har.

2.9 Upplägg

De ämnen som tas upp beskrivs först genom en genomgång om hur det ojämställda samhället drabbar främst det kvinnliga könet. Utgångspunkten är från ett kvinnligt perspektiv då de texter om jämställdhet som denna del av uppsatsen bygger på är fokuserade just på kvinnor. Efter genomgången av dessa punkter kommer en analys av hur detta ämne är relaterat till jämställdhet och vad som kan behövas göra för att komma till bukt med problemet.

3 Jämställdhet i utvecklingsstudier

När det gäller tankar och teorier om jämställdhet inom bistånds och utvecklingsstudier finns det tre dominerande teorier.

3.1 WID

En teori som är vanligt förekommande är ”Women in Development”, ofta förkortad WID. Denna teori bygger i stora drag på att den utveckling som behövs i det vi kallar u-länder, inte är fruktbar om inte kvinnor integreras fullt ut i processen. WID förespråkar både separata och integrerade projekt för kvinnor. Anledningen till att ha separata program är för att det anses vara det bästa sättet att komma åt den marginalisering som annars kan drabba kvinnor när det kommer till utvecklingsprogram. Resultatet av dessa separata program är att kvinnor som deltar får en större kunskap inom exempelvis ekonomi och småskalig tillverkning vilket i sin tur ger dem en chans att stå på egna ben och inte vara beroende av män. Teorin ser även kvinnor som en utnyttjad resurs i länders kamp för utveckling, att strunta i kvinnorna är som att motarbeta sin egen plan. WID lägger också kraft på att få kvinnor integrerade i de existerande programmen. Det gäller enligt WID att utnyttja de befintliga handlingsplanerna och få med kvinnor i dessa.

Kritik mot WID är bland annat att de baseras på kvinnor har en tid att delta i dessa projekt, vilket inte alltid är fallet. WID kan även tendera att se kvinnor som en homogen grupp. Att inte se till klasstillhörighet, etniskt ursprung etc. kan få till följd att resultatet av projekten inte blir vad som man hade hoppats på. De samhälliga strukturerna som finns idag, där kvinnor generellt sätt har en svagare position än män, är ingenting som WID behandlar. Om detta är en bra strategi eller ej tås att diskutera. Kritik kan riktas som WID på detta område då det inte tar tag i problemen utan väljer att lägga tyngden på lösa de problem som finns ur ett mer kortsiktigt perspektiv.

3.2 WAD

En annan teori om jämställdhet och utveckling är Women and Development, WAD. Denna teori har sitt ursprung ur just nämnda ”Women in Development”. Förespråkarna av WAD anser att WID inte tar tillräckligt hänsyn till de strukturella problemen som finns. För att få mer av jämställdhet krävs det att det patriarkala och globalt ojämlika samhället som vi

lever i idag förändras enligt WAD teorin. Grunden för teorin är att det finns saknas ett kvinnligt perspektiv inom utvecklingsteorier. Även perspektivet på utvecklingsländer är felaktigt, det gäller att jämställa kolonialismens konsekvenser och u-ländernas fattigdom med kvinnors situation. Kvinnor är enligt WAD inte förbisedda, utan överbelastade och undervärderade. Lösning på problemet är en omvärdering av kvinnors roll i utvecklingsarbete samt en jämnare fördelning av fördelarna och belastningarna mellan kvinnor och män.

3.3 GAD

Den tredje dominerande teorin kallas Gender and Development och förkortas GAD. GAD fokuserar, likt WAD, på könsmaktsordningen, en maktordning som är global och finns i både u- som i-länder. Där WID ser kvinnor som isolerad enhetlig grupp som ska integreras i utvecklingsarbetet, ser GAD stora problem med hela den förklaringen. GAD hävdar att kvinnor inte lämnas utanför utvecklingsarbetet att de är marginaliserade eller förbisedda av biståndsplanerare. Problemet ligger i att kvinnor inte är en del av styrande maktstrukturerna. Utformningen och tillämpningen av bistånd är designat för att gynna ett kön, dvs. det manliga. Orsaken till de problem som drabbar kvinnor ligger, enligt GAD, i de sociala normer som råder där en kvinnas subordnade ställning är rådande. För att komma till bukt med de problem som finns krävs att stora delar av den syn som finns inom WID görs om med hjälp av ett genustänk inom varje del. Att isolera eller integrera kvinnor fungerar enligt GAD, bara som plåster på såren. Ett ideal samhälle enligt GAD är när de sociala normerna är ifrågasatta och förhoppningsvis borta inte bara inom utvecklingsarbete utan även på arbetsplatser och hemmet²¹. Är ojämlikheten socialt skapad, kan och måste den förändras för att kvinnor och män ska kunna leva ett jämställt liv.

Ytterligare skillnader mellan WID och GAD är att den senare delar upp kvinnor beroende på etnisk bakgrund, klass ålder osv. Att betrakta kvinnor som en homogen grupp är kontraproduktivt och löser inte de problem som finns.

²¹ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/1999/WIDGender-Units-and-the-experience-of-Gender-Mainstreaming-in-Multilateral-Organisations/3.html?id=420038>

3.4 Idealbilder

För att kunna passa in FN respektive SIDA i någon av dessa teorier krävs det att en form av idealbild målas upp.

För WID gäller följande kriterier:

- Utnyttja befintliga resurser
- Se lösningar inom rådande struktur
- Ge speciellt stöd till kvinnor inom rådande struktur

För WAD gäller följande kriterier:

- Kvinnors överbelastning av arbete²²
- Kvinnor är strukturellt diskriminerade
- U-länder är förbisedda och diskriminerade av i-länder

För GAD gäller följande kriterier:

- Sociala normer finns som missgynnar kvinnor
- Kvinnor innehar inte i ledande positioner vilket missgynnar dem.
- Genustänk krävs för att komma till en lösning på problemen.

²² Med arbete menas både betalt och icke betalt arbete

4 FN och SIDA

4.1 Våld mot kvinnor

4.1.1 Enligt FN

Våld, eller hot om våld, nämns som i samtliga dokument som en starkt bidragande faktor. I det korta faktabladet ”*Women and AIDS – A Growing Challenge*”²³ nämns våldet som en bidragande orsak till att kvinnor och flickor inte går söker hjälp alternativt testar sig för HIV. Ser vi i dokumentet ”*Integrating Gender into HIV/AIDS programmes*” nämns även där våldet som stark bidragande orsak²⁴, både som en indirekt och direkt orsak. Indirekt på så vis, att hot om våld kan förekomma i situationer då en kvinna exempelvis inte kan kräva att mannen ska använda kondom vid samlag. Direkt våld eller hot om våld i relation till spridning av HIV är exempelvis i våldtäktsituationer där smittoriskerna är högre än jämfört med en av båda parterna önskat och idkat samlag. Även ”*Agenda for Action on Women and AIDS*” lyfter fram det världsomspännande våldet mot kvinnor som en av de starkt bidragande orsakerna till spridningen av HIV²⁵. Som en del av problemet ser dokumentet att regeringarna i världens länder tar fram strategier mot våldet och att de verkligen ser till att de lagar som finns till för att skydda landets medborgare mot våld verkligen efterlevs.

4.1.2 Enligt SIDA

Likt FN, tar även SIDA upp mäns våld mot kvinnor, det finns enligt SIDA en tydlig länk mellan spridningen av HIV och sexuellt- och könsbaserat våld²⁶. ”*Den globala utmaningen*” nämner exempelvis Indien och Zimbabwe, där skolbarn lever med risken att bli våldtagna av sina skolbusschaufförer²⁷. Mäns våld och/eller hot om våld ökar risken för att kvinnor kan smittas och minska deras tillgång till vård. Vid till exempel en våldtäkt, ökar risken för att sår uppkommer och smittningen sker genom dessa skador. SIDA hänvisar till en

²³ Women and AIDS – A Growing Challenge, s 1

²⁴ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 15, 16

²⁵ Agenda for Action on Women and AIDS, s 10

²⁶ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 12

²⁷ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s20

studie som även finns i FN:s dokument, att de med HIV smittade kvinnorna i Tanzania, var 2,6 gånger oftare utsatta för våld än de som inte var smittade²⁸. Rapporten ”*Health is Wealth*” tar även upp det sexuella våldet som indirekt smittospridare av HIV²⁹. Dokumentet ”*Promoting Gender Equality in Development Cooperation*” tar upp som i ett av sina ”Strategic focus areas” att de sexuella rättigheterna som ett viktigt medel i kampen mot HIV³⁰. En, vad som hävdas vara en nyckelfaktor till spridningen av HIV som behandlas i rapporten, är just det manliga våldet. Rapporten beskriver denna typ av våld som kulturellt och klasslöst, det finns såväl i Södra Afrika så som i Sverige.

4.1.3 Jämställdhet och våld mot kvinnor

Ur jämställdhetssynpunkt skulle ett minskat våld mot kvinnor leda till mindre fall av HIV genom att det skulle ge kvinnor en starkare ställning gentemot sin partner. Ett led i detta är som nämnt att få länderna att tillämpa lagarna. För att detta ska ske krävs dock först att kvinnor i berörda regioner känner till och vågar använda sig av det skydd som på pappret ofta finns. Skulle berörda kvinnor känna till att de har lagen på sin sida och modet att lämna in en anmälan, krävs det även ofta pengar för att kunna betala eventuella rättegångskostnader. Pengar som i många fall inte finns där.

4.1.4 WID, WAD eller GAD

Både FN och SIDA använder sig av generella orsaker till problemformuleringen inom detta område. GAD teorin är applicerbar då det gäller att stärka möjligheterna för kvinnor att säga till män att till exempel ha kondom vid samlag eller kräva sin rätt. Samtidigt kan man även se spår av WID när det gäller upplysningsprogram för kvinnor när det gäller de rättigheter som kvinnor har men ej känner till.

²⁸ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 20

²⁹ Health is Wealth, s 29

³⁰ Promoting Gender Equality in Development Cooperation, s 8

4.2 Sociala normer

4.2.1 Enligt FN

4.2.1.1 Pojkar/män

Sociala normer är även det ett återkommande tema i beskrivningen av jämställdhetsaspekten när det kommer till HIV. Då våld mot kvinnor och de sociala strukturerna inte är isolerade från varandra, tangerar dessa två områden³¹. I beskrivningen av maskulinitet och dess kvinnliga motsvarighet, ses dessa könsroller, liksom våldet mot kvinnor som en gynnande faktor i utbredningen av HIV. Den maskulina normen i många länder är ”en god man reder sig själv³²”. Att gå till den lokala läkaren och söka hjälp är inget som en stark och självständig man ska behöva göra.

Ytterligare negativa konsekvenser av den maskulina normen är att män stängs ute från olika mödravårdskliniker, i den mån de finns tillgängliga, med hänvisning att dessa är till för de personer som tar hand om barnet³³. Även på det sexuella planet är män påtvingade en roll som inte är alldeles lätt att leva upp till, då män är förväntade att veta det mesta när det kommer till sexakten³⁴. Denna stereotypa bild kan få med sig inte bara HIV utan även andra typer av könsburna sjukdomar sprids, något som i sin tur ökar risken för att drabbas HIV.

4.2.1.2 Flickor/kvinnor

När det gäller kvinnliga normer är detta ett stort problem. Kvinnor ska, enligt normen i många länder, vara okunniga när det gäller det sexuella. Dokumentet ”*Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach*” beskriver den feminina normen som att kvinnor ska vara underordnade, beroende och avhållsamma samt att oskuldsfullhet, kyskhet och moderskap är nyckelvärden för kvinnor (och flickor)³⁵. När det kommer till just kunskap om faror med sex i form av spridning av HIV citeras en undersökning (Gwatkin & Deveshwar-Bahl 2001) i ”*Integrating Gender...*” om kvinnor i 23 stycken utvecklingsländer, som visar på att jämfört med män ligger kvinnors kunskap om spridning och förebyggande

³¹ Agenda for Action on Women and AIDS, s 10

³² Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 14

³³ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 16

³⁴ HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet, s 19

³⁵ Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach, appendix 1, s 1 (s40)

HIV, på 65 % jämfört med mäns³⁶. ”Agenda for action on Women and AIDS” skriver om de sociala normerna som att de underminerar kvinnors rättigheter³⁷.

4.2.2 Enligt SIDA

4.2.2.1 Pojkar/Män

I Sidas dokument ”Men matter! AIDS, Gender and Masculinities” från 2007, ligger fokus på de värderingar som präglar dagens samhälle, vare sig det gäller fångelser i Västeuropa eller lokala byar i Afrika söder om Sahara. Enligt rapporten är det tre punkter som spelar en central roll i spridningen av HIV³⁸:

- *Män ska vara starka*; detta leder till att besök på hälsokliniker är ett tecken på svaghet.
- *Homosexualitet är inte förenligt med att ”vara en man”*; får konsekvensen att homosexualitet tystas ner.
- Mäns sexualdrift driver dem till att ha flera olika partners eller misshandel och våldtäkter av kvinnor/män.

Mäns otrohet skall enligt ”Den globala utmaningen – en rapport om jämställdhet och utveckling”, även vara en märkbar orsak till spridningen av HIV³⁹. Att vara i ett äktenskap eller långvarigt parförhållande fungerar inte som en säkerhet mot smittning: Över 80 % av de kvinnor som smittas av HIV, blir detta inom äktenskapet. I Afrika beräknas 60-80 % av de smittade kvinnorna blivit detta genom sina makar. I Indien säger ca 90 % av de hivsmittade kvinnorna att de var oskulder när det gifte sig och att de inte varit otrogna mot sina män. ”Promoting Gender Equality” lyfter fram de manliga könsrollerna som ett område som ett av områdena som de ska satsa på⁴⁰.

³⁶ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 12

³⁷ Agenda for Action on Women and AIDS, s 9

³⁸ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 10

³⁹ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 17

⁴⁰ Promoting Gender Equality, s 9

4.2.2 Flickor/Kvinnor

När det gäller sociala normer och spridning av HIV, är det något som ”*Den globala...*” fokuserar en hel del på. Bland annat, skriver SIDA, liksom FN, i rapporten om föreställningen av att en kvinna skall vara sexuellt oerfaren. Sexuellt oerfarna kvinnor har en mindre benägenhet att använda kondom. Även normen ”äldre män – yngre kvinnor” är ett problem. På många håll i världen är sexuella relationer mellan äldre män och yngre kvinnor vanligt, vilket även räknas som en ökad risk för smittning⁴¹. Även avsaknaden av preventivmedel som kvinnan kan kontrollera gör att kondom användandet inte förekommer i större utsträckning. Kondomer som är till för kvinnor finns med både tillgången samt möjligheten att praktiskt använda dem är begränsade. Detta gör att kvinnan blir beroende av mannens önskan att nyttja kondom vid samlaget, något som nämns som särskilt ödeläggande i rapporten ”*Perspektiv på fattigdom*”⁴².

4.2.3 Sociala normer och jämställdhet

Sambandet sociala normer och jämställdhet går hand i hand. Normen om hur flickor och kvinnor ska agera sätter dem i en situation där de är mer utsatta för att bli smittade än vad som vore fallet om dessa normer inte var lika dominerande. Mindre tydligare normer skulle ge en situation där män inte har en press på sig att ha älskarinnor eller väljer att ha sex med flickor/kvinnor som har bristande kunskaper om HIV. För att ändra de sociala normerna kan förebilder spela en roll. Kvinnliga representanter inom beslutande organ exempelvis inom domstolar och parlament, både lokalt och nationellt kan vara ett steg. Att motverka sociala normer inom skolan är även det en väg att vända för att montera ned de värsta baksidorna som normerna ger⁴³. ”*Men matter!...*” hänvisar till Brasilien som ett land där sexualitet och kön i relation till HIV kommit upp på dagordningen med hjälp av media⁴⁴.

4.2.4 WID, WAD eller GAD

När det kommer till området sociala normer är det GAD som är den dominerande teorin. Teorin om Gender and Development är till stor del baserad på just tankarna om sociala normer som orsak till brist på jämställdhet. Men även WID och WAD går

⁴¹ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 17

⁴² Perspektiv på fattigdom, s 34

⁴³ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 11

⁴⁴ Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 23

att tillämpa till viss del. Båda teorierna har integration som mål, och inte minst FN är inne på detta spår genom att påpeka att en ökad kvinnlig representation inom existerande organisationer som en del i kampen om att omvärdera dessa sociala normer.

4.3 Fattigdom

4.3.1 Enligt FN

Även aspekten fattigdom löper som en röd tråd ibland FN:s dokument. En kvinna som är fattig löper, enligt en amerikansk undersökning, större risks att drabbas av HIV än jämfört med en icke fattig⁴⁵. Att hamna i fattigdom som kvinna i utvecklingsländer är inte en svår bedrift. Skulle någon som ses som närstående i en kvinnas biologiska eller ingifta släkt insjukna i AIDS faller det ofta på kvinnans lott att ta hand om denne. Detta faktum gör att det eventuella arbete som denna kvinna haft med största sannolikhet går förlorat. Den alternativkostnad som kvinnor får betala i och med vård av AIDS sjuka är enormt stor. Tiden som istället hade kunnats lägga på skolgång, vidareutbildning eller liknande, som i sin tur hade kunnat leda till ett arbete som ger mat på bordet sju dagar i veckan, läggs istället på arbete inom hemmet. Skulle fallet vara att mannen falla offer för AIDS är det inte ovanligt att den sociala domen mot kvinnan blir hård, med diskriminering, utanförskap samt misshandel till följd. För att klara en sådan situation krävs det en utpräglad överlevnads strategi för att klara dagen, inte sällan med prostitution i olika former som följd⁴⁶.

Vid dödsfall inom familjen eller hos en make är risken överhängande att man som kvinna blir utblottad, ty som kvinna är inte arvsrätten hennes närmsta väninna. Vid dödsfall inom äktenskapet tillfaller allt som oftast ägodelar, hus samt mark till mannens släktingar⁴⁷. Ekonomiskt underlägsna kvinnor har även en svagare position när det kommer till att kräva att mannen ska ha kondom under samlag. Det samma gäller kvinnor i våldsamma förhållanden, den ekonomiska aspekten är ofta orsaken till att många kvinnor indirekt tvingas att stanna kvar hos män som utsätter dem för risken att bli HIV-smittade. Ämnet fattigdom nämns som viktiga punkter i samtliga undersökta program.

⁴⁵ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 17

⁴⁶ Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach, appendix 1, s 3 (s42)

⁴⁷ Agenda for Action on Women and AIDS, s 11

4.3.2 Enligt SIDA

Fattigdom ses av SIDA som ett av organisationens huvudmål att bekämpa. Då de texter som är berör HIV är mera av den generella sorten jämfört med FN:s, är detta i princip ofrånkomligt. Fattigdom ses som ett slags moment 22 i relationen med HIV. Ett land som drabbas hårt av HIV får en sämre ekonomisk utveckling än ett land som inte drabbas. För att sedan komma till bukt med epidemin behövs det pengar att satsa, något som inte finns i samma utsträckning om HIV prevalensen är hög. Ett konkret exempel på detta kan vi bland annat i form av höga priser på medicin⁴⁸. När vi ser en ökad fattigdom inom ett land, är det allt som oftast kvinnor och barn som först får stryka på foten. ”*Health is...*” nämner fattigdomsproblematiken som ett av tre speciella områden där kvinnor är missgynnade⁴⁹.

En orsak till kvinnors generellt högre grad av fattigdom nämner rapporten ”*Den globala...*” ägandefrågorna. Rapporten nämner samma problem som FN, där arvs- och ägande frågorna belyses⁵⁰. Även relationen fattigdom – HIV-insjuknande - arbetsmarknad berörs där problematiken kring att en insjuknad familjemedlem ofta leder till att kvinnorna får ge upp sitt arbete och ta hand om hemmet och vården av den sjuke^{51 52}.

4.3.3 Fattigdom och jämställdhet

Sett i ett jämställdhetsperspektiv är denna fråga aktuell då det är kvinnorna som drabbas hårdast av fattigdom, därmed inte sagt att män har en gräddfil i vardagen, det finns gradskillnader i helvetet. Det är därför fattigdomsaspekten är viktigt för kopplingen mellan jämställdhet och HIV. För att komma till bukt med den obalanserade fattigdomen mellan de olika könen krävs det att arvsrätten i många länder ändras. I vissa fall kan det dock vara traditioner istället för lagar som skapar detta problem. När problemet är på grund av denna sort krävs det att, lik situationen om våld mot kvinnor, att kvinnor vågar ta steget att kräva sin rätt och har de ekonomiska muskler som krävs.

⁴⁸ Health is Wealth, s 27

⁴⁹ Health is Wealth, s 29

⁵⁰ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 9

⁵¹ Perspektiv på fattigdom, s 44

⁵² Men matter! AIDS, Gender and Masculinities, s 27

4.3.4 WID, WAD eller GAD

Vad gäller fattigdom och utvecklingsteorierna ser författaren GAD som är den teorin som passar in. Problemen ligger enligt både FN och SIDA i att kvinnor är de som får ta hand om hem och familj istället för att arbeta och generera pengar till hushållet. Dock går det även att passa in både WID och WAD i en jämförelse. WAD som ser kvinnor som undervärderade och WID som har som uppgift att genom de existerande strukturerna skapa kvinnor som är oberoende och självständiga.

4.4 Utbildning

4.4.1 Enligt FN

Utbildning är ytterligare en gemensam nämnare i policydokumenten. ”*HIV/AIDS and Gender: Fact Sheet*” tar upp det faktum att kvaliteten på undervisningen blir drabbad då antalet lärare med dör i epidemin. Till exempel så avled upp emot 4000 lärare i Zambia mellan åren 2000 och 2001, vilket var en starkt bidragande orsak till det examinerades mindre än 1000 lärare per år i landet⁵³. ”*HIV/AIDS and Gender: Fact Sheet*” nämner också att flickor blir, som tidigare nämnt under punkten ”fattigdom”, de första att vid sjukdomsfall inom familjen avsluta utbildningen för att ta hand om hushållssysslorna. Denna aspekt nämns även i ”*Woman and AIDS*” som beskriver exemplet där kvinnor i Vietnam står för 75 % av all omvårdnad när det gäller HIV-smittade⁵⁴. ”*Operational Guide on Gender and AIDS*” lägger bland annat in fattigdomsvinkeln på utbildningsfrågan och beskriver problemet om att flickor kan tvingas att utföra sexuella handlingar i utbyte mot skolavgifter eller liknade⁵⁵.

Även sambandet mellan för tidigt avslutade studier och högre sannolikhet för HIV-infektion belyses⁵⁶. Det ska, enligt detta dokument, vara de som hoppat av skolan som står för den största andelen HIV-smittade bland yngre personer under de senaste åren. ”*Agenda for Action on Women and AIDS*” belyser det faktum att endast 60 % av pojkarna och 57 % av flickorna i Afrika söder om Sahara går i skolan och att det är 20 % mindre flickor än

⁵³ HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet, s 13

⁵⁴ Woman and AIDS – A growing challenge, s 2

⁵⁵ Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach, s 26

⁵⁶ Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach, appendix 1, s 3 (s42)

pojkar på ”secondary level⁵⁷” i Sydvästasien. Att en så stor grupp av flickor står utanför skolan minskar deras chanser att kunna ta egna initiativ senare i livet och ökar deras risker för att bli smittade⁵⁸, något som även nämns i dokumentet ”*Integrating Gender into HIV/AIDS Programmes*”⁵⁹. Bristande utbildning får bland annat till följd att flickor går miste om kunskapen om vilka rättigheter hon har, hur man skyddar sig mot HIV. Bland annat är flickor i Kamerun och Moçambique som gått ut ”secondary level”, 30 gånger mer villiga att använda kondom vid samlag än flickor som inte gått klart samma steg⁶⁰. Enligt ”*Integrating Gender...*” är en kvinnlig delaktighet i utbildningen fundamentet till en mer jämställd värld som således indirekt ger en mindre spridning av HIV⁶¹.

4.4.2 Enligt SIDA

Dokumentet ”*Health is Wealth*” pratar om utbildning som en viktig punkt i kampen mot HIV. SIDA:s linje är att det finns ett starkt samband mellan hälsa och utbildning. Utbildningsnivån hos kvinnor är ett viktigt vapen för att minska ohälsan och öka kunskapen om HIV⁶². ”*Den globala utmaningen*” upplyser om de traditionella föreställningarna som finns att kvinnor inte ska gå i skolan utan i stället ta hand om familjen⁶³, detta perspektiv nämns även i ”*Perspektiv...*” men då i samband med att HIV drabbar en familjemedlem och att utbildningen då, av naturliga skäl kan tyckas, får en sekundär roll⁶⁴.

Enligt SIDA, kastar även våldet mot kvinnor och barn sin skugga över utbildningsområdet. Bortses risken för smittning av HIV får detta även konsekvenser för skolgången. Barn som utsätts för våld presterar sämre i skolan, något som även gäller för kvinnor som blir misshandlade inom hemmets väggar⁶⁵. Som tidigare nämnt beskriver Sida ett samband mellan bristande kunskaper och spridning av HIV.

⁵⁷ ”Secondary level” motsvarar svenska högstadiet och gymnasium

⁵⁸ Agenda for Action on Women and AIDS, s 7

⁵⁹ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 31

⁶⁰ Agenda for Action on Women and AIDS, s 20

⁶¹ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 40

⁶² Health is Wealth, s 21, 29

⁶³ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 17

⁶⁴ Perspektiv på fattigdom, s 45

⁶⁵ Den globala utmaningen - en rapport om jämställdhet och utveckling, s 20

4.4.3 Utbildning och jämställdhet

Sambandet utbildning – jämställdhet - HIV är enligt FN en fundamentalt viktigt länk för att vinna kriget mot spridningen av HIV. Sett ur ett jämställdhetsperspektiv är detta området högst relevant då utbildningen, enligt FN liksom SIDA, har en tydlig påverkan på antalet nysmittade. Skulle andelen flickor öka i de högre nivåerna kommer andelen smittade flickor med HIV med andra ord minska. För att få flickor att stanna kvar i skolan krävs det att riktade åtgärder görs. Normen att det är det kvinnliga könet som skall ta hand om hemmet måste omvärderas. Detta kan göras bland annat genom att fler kvinnor tar plats i den offentliga debatten, inom exempelvis parlament. Ett exempel som vi känner igen sedan tidigare.

4.4.4 WID, WAD eller GAD

Även här gäller GAD som den teori som är tillämpbar. Liksom när det gäller fattigdom är utbildning ett område där flickor drabbats hårdast när något drabbar en familj. Då GAD fokuserar på att de sociala normer som säger att flickor är de som ska hoppa av skolan ska brytas upp är det den mest passande teorin. Varken WID eller WAD är direkt applicerbar på samma sätt i GAD i detta fall.

4.5 Arbete

4.5.1 Enligt FN

4.5.2 Prostituerade

När arbetsmarknaden belyses i de olika dokumenten ligger brännpunkten på prostituerade, eller ”sexarbetare” (”sex workers”) som den engelska benämningen är. Bland prostituerade är andelen smittade med könssjukdomar större än hos resterande delar av befolkningen. Detta utsätter dem för ökade risker då en person smittad av könssjukdomar löper en större risk att smittas jämfört med en icke smittad. Läger man då till den överhängande risken för sexuellt och icke-sexuellt våld som prostituerade dagligen lever med, förstår man vilken utsatthet dessa kvinnor och män är utsatta för. Bland prostituerade i Sydafrikas större städer var år 2000, varannan prostituerad smittad med HIV, 40 % i Benin samt 38 % i

Burma⁶⁶. Prostituerade räknas ofta som den grupp i samhället som först drabbas i samhället när HIV börjar spridas inom ett land⁶⁷.

”*HIV/AIDS and Gender: Fact Sheet*” exemplifierar den underordnade ställning som en prostituerad har i jämförelse med sin kund, hon/han har allt som oftast inte den positionen att kräva kondom av sin ”kund”, något som även understryks i ”*Integrating Gender...*” som lyfter fram de prostituerade i Calcutta, Indien som en stad där en aktiv kampanj, som bland annat innehöll ett ökat användande av kondom, fått en positiv effekt på spridningen⁶⁸. ”*Agenda for Action...*” talar om Thailand där även en ökad tillgång till vårdkliniker fått antalet prostituerade med HIV att minska från 143 000 år 1991 till 20 000 år 2003⁶⁹. Den faktiska tillgången till sjuklinker är en bristvara för prostituerade, då det den samhälliga bilden av prostituerade inte är den mest smickrande vilket gör att prostituerade undviker att besöka dem.

4.5.2 Prostitution och jämställdhet

Kopplingen jämställdhet och prostitution är inte svår att missa. Kvinnor, och män för den delen men andelen kvinnor som arbetar som prostituerade är väsentligt högre, tvingas sälja sin kropp för att klara av vardagen. Den utsatta situationen som prostituerade befinner sig i är ett jämställdhetsproblem. En ökad jämställdhet, som till exempel tillgång till vårdkliniker och en form av ”erkännande” av de prostituerades situation så som gjort i Calcutta, hade lett till att antalet HIV-smittade kvinnor med största sannolikhet varit lägre.

4.5.3 WID, WAD eller GAD

När det gäller prostitution är teorin om prostitution och våra tre teorier är det den WID som passar bäst in. Detta då det enligt FN är anpassning till gällande program och inte en omvärdering av hela sambandet som gäller. Tillgång till vårdcentraler och ett erkännande som, vilket skulle kunna vara möjligt och härleda till GAD, gett uppenbara resultat. Dock spelar de sociala normerna inte enligt FN någon avgörande roll utan det är

⁶⁶ UNAIDS – Report on the Global HIV/AIDS Epidemic 2002

⁶⁷ HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet, s 37

⁶⁸ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 38

⁶⁹ Agenda for Action on Women and AIDS, s 18

skapandet av speciella program som och synliggörande som organisationen lägger tyngdpunkt på.

4.6 Empower

4.6.1 Empower enligt FN

Ordet ”empower” är ett återkommande ord när i de undersökta dokumenten. Någon direkt översättning på ordet finns inte på svenska. Närmast kommer man om man använder sig av orden bemyndiga, auktorisera eller stärka. Främst använder policydokumenten ordet i samband med mänskliga rättigheter. Att kvinnor, och män för den delen, skall ta för sig och våga hävda sin rätt till att kondom används vid samlag, kunna säga nej till sex samt bryta tabut som finns att gå till vårdkliniker för att nämna ett par exempel.

I ”*Integrating Gender...*” handlar empower om att bryta ned de könsroller som hävdas vara en stor orsak till spridningen av epidemin⁷⁰. ”Agenda for Action...” är det dokument som tydligast tar ställning för ett ökat antal kvinnor vid beslutsborden⁷¹, även ”*Operational Guide...*” nämner en ökad makt (”power”) som ett verktyg⁷² liksom ”*HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet*” som använder sig av ordet ”participation”⁷³. Detta är något som skulle se till att kvinnliga perspektiv inte glöms bort. Ett ökat antal kvinnor i ledande ställning fungerar även som en sporre för kvinnor i vardagen samt en väg till en mer jämställd syn på kvinnor.

4.6.1 Empower och jämställdhet

Empower och jämställdhet går hand i hand. Då ordets mening är att stärka och bemyndiga kvinnor kommer en ökad empower leda till att kvinnor tar för sig i vardagen och till exempel kräva kondom, se sig som likvärdig med mannen etc. För att få till en ökad ”empower” kan som nämnt ett ökat kvinnligt deltagande vara en av lösningarna. Empower kan ses som nära besläktat med sociala normer. Ett ökat antal kvinnor i ledande ställning kan ge en ”spillover” effekt på andra delar av samhället. Exempelvis kan de kvinnor som tar sig långt upp i hierarkierna ses som förebilder för yngre kvinnor som använder dessa kvinnor för att samla kraft.

⁷⁰ Integrating Gender into HIV/AIDS programmes, s 6, 7

⁷¹ Agenda for Action on Women and AIDS, s 24

⁷² Operational Guide on Gender and HIV/AIDS: a Rights - Based Approach, s 9, 13

⁷³ HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet, 11

4.6.2 WID, WAD eller GAD

Inom området empower är GAD den tydligaste teorin som gäller. FN påstår att det är de sociala normerna som skall brytas ned för att skapa ett jämlikare samhälle och på så sätt minska kvinnors utsatthet för HIV. Empower enligt FN ska ge kraft åt kvinnor att våga ta steget att kräva sin rätt och leva på samma villkor som männen. Fokus ligger mycket även på att få in kvinnor i beslutande organ vilket är en del av WID teorin.

4.7 Sammanfattning av analysen

Ser man på de punkter som FN ser som viktigast när det gäller jämställdhet och spridning av HIV är det sociala normer hos kvinnor och män, våld mot kvinnor, utbildning, prostitution samt empowerment. Alla punkter går in i varandra, att utnämna någon speciellt viktigt punkt är inte en simpel uppgift. Varje område påverkar den andra och leder till en negativ spiral. Våld mot barn genererar i sin tur till att dess offer presterar sämre i skolan och kan således hamna i situationer där de är extra utsatta för HIV. Barn som föds fattiga har alternativt som enda utväg för att överleva antingen till att arbeta som prostituerad eller inleda ett förhållande som snarare är byggt på beroende av mannen än hysta känslor för denne.

SIDA har en syn på dessa frågor som är väldigt lik FN. Ämnesområdena är i princip de samma, man använder sig även av samma undersökningar i vissa fall. Det stora som skiljer SIDA och FN åt är bredden. Då FN nämner prostitution och empower, något som inte SIDA berör i samma utsträckning. Att ta reda på anledningarna till att dessa skillnader är bara det ytterligare en uppsats, men det är inte orimligt att tro att resurser samt den politiska viljan kan ligga bakom. Det SIDA främst lägger tyngd på är könsrollerna. Att motarbeta dessa stereotyper är något som löper som en röd tråd genom de undersökta dokumenten. När det kommer till kvinnlig representation nämns detta i ett av SIDA:s dokument, ”*Den globala utmaningen*” sidan 24.

4.8 Slutsats om WID, WAD och GAD

Vilken teori är FN och SIDA:s ledstjärna?

Det är inte helt lätt att placera in varken SIDA eller FN i någon av de befintliga teorierna, (WID, WAD, GAD) om jämställdhet inom utvecklingsstudierna.

4.8.1 FN

Sett till FN:s syn på HIV i relation till jämställdhet har FN intagit en Gender and Development, GAD, ställning. Problemen som FN fokuserar på är i överväldigande majoritet influerade av ett GAD tänkande. GAD utgångspunkt är de sociala normer som finns i samhället och problemen som dessa normer ställer till med är något som FN stor vikt vid. I flertalet av de punkter som FN nämner som speciellt viktiga för att komma till bukt med pandemin, är det de sociala normerna som kvinnor och män anpassas in i som ligger i bakgrunden.

Punkten Sociala Normer har en naturlig koppling till GAD då de i princip rakt av bygger på de tankar som ligger till grund för GAD. Fattigdom är ett annat ämne som är relaterat till GAD. En av orsakerna till att fattigdom drabbar kvinnor är på grund av normen att kvinnor ska ta hand om hemmet och familjen när kriser uppstår. Ett idealsamhälle enligt GAD, är ett samhälle där denna börda delas lika mellan män och kvinnor. Dock kan vi även se ett inslag av WID i den meningen att WID har som ett av sina mål att kvinnor, genom riktade insatser, ska skapa och hjälpa kvinnor som står på egna ben och ge dem kompetensen och modet som krävs för att kunna klara av ett liv utan att vara beroende av en make.

4.8.2 SIDA

När det gäller SIDA och organisationens relation till WID, WAD och GAD har även dom intagit en GAD ställning. Detta baseras på tungpunkten organisationen lagt vid sociala normer så som att det är en kvinnas plikt att för och främst se till att hem och hus fungerar innan hon ska fundera på att studera eller leta efter ett jobb. Vad SIDA även lägger stor vikt på är männens roll i nedmonteringen av dessa normer, något som stödjer resonemanget att GAD är den teori som står SIDA närmast.

Att SIDA inte kan härledas till WID eller WAD beror just på detta faktum att de pointerar de sociala normerna som boven i dramat och inte godtar de normer som präglar

samhället, något som WID och WAD gör till stor del. Hade SIDA haft ett WID eller WAD tänk skulle man snarare fokusera på att kvinnor är utestängda från det övriga samhället och integrationen av dessa kvinnor är en stor del i lösningen. Därmed inte sagt att SIDA helt vänder sig bort från WID eller WAD. Likt FN, ser SIDA även problem vars lösning går att förklara med WID eller WAD.

5. Vidare forskning

Skulle vidare forskning göras på detta material skulle det vara intressant att gå vidare med en statistisk undersökning som visade på om de berörda områdena ha en effekt på andelen smittade. Finns det ett samband mellan en stor andel flickor i skolan och nivån på HIV för att ta ett exempel. Ytterligare undersökningar kan göras om varför SIDA och FN har just denna policy som uppsatsen redovisat. Vad har lett organisationerna till dessa ställningstaganden?

Referenser:

Litteratur:

Esaiason, Peter, Gilijam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007):
”*Metodpraktikan*”, Stockholm, Nordstedts Juridik

Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) and World Health Organization (WHO) (2007). “*UNAIDS. AIDS epidemic update: December 2007*”: ISBN: 978 92 9 173621 8

Office of Development Studies United Nations Development Programme New York (2002) “*Profiling the Provision Status of Global Public Goods*”

Unicef “*The state of the world’s children*” (2007)

Policydokument

FN:

”HIV/AIDS and Gender : Fact Sheet”; UNAIDS Inter- Agency Task Team on Gender and HIV/AIDS.

“Integrating Gender into HIV/AIDS programmes” (2003) World Health Organization, Genève, Schweiz

“Operational Guide on Gender & AIDS – A Rights Based Approach“ (2005) UNAIDS Inter-Agency Task Team on Gender and HIV/AIDS, Amsterdam; KIT Publishers

“Women and AIDS – A growing Challenge” (2004) UNAIDS, Genève, Schweiz

“Agenda for Action on Women and AIDS” UNAIDS, Genève, Schweiz

SIDA:

”Den globala utmaningen – En rapport om jämställdhet och utveckling” (2005) Östberg, Birger & Hedenström, Jon (red) Stockholm, SIDA

” Promoting Gender Equality in Development Cooperation” (2005) Stockholm; SIDA, Gender Equality Team

“Health is Wealth” (2002) Stockholm; SIDA and Global Reporting

“Men Matter! AIDS, Gender and Masculinities” (2007) Agardh, Anette m. fl. Stockholm; SIDA

“Perspektiv på fattigdom” (2004) Stockholm; SIDA

Forskningslitteratur:

Yakubu Zahrrah, Kamaldeen. ”*PROCESSORIENTERING I OFFENTLIGA ORGANISATIONER*

-Olika bakgrundsfaaktors påverkan på angreppssättet vid rocessorienttering av verksamheten” Linköpings Universitet (2005)

Källor online:

Norska regeringen:

<http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/1999/WIDGender-Units-and-the-experience-of-Gender-Mainstreaming-in-Multilateral-Organisations/3.html?id=420038>

Kontrollerad 2008-08-12 kl. 15.48

York University

www.arts.yorku.ca/sosc/fquadir/2800/documents/genderapproachestodevelopment.ppt

Kontrollerad 2008-08-12 kl. 16.10

US Department of Health

<http://www.4women.gov/hiv/gender/>

Kontrollerad 2008-08-12 kl. 16.27

UNAIDS

<http://www.unaids.org/en/AboutUNAIDS/default.asp>

kontrollerad 2008-08-12 kl 16.49

http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/Resources/FeatureStories/archive/2006/20061211_Unicefreport_en.asp

kontrollerad 2008-08-12 kl. 17.34

FN:

<http://www.un.org/millenniumgoals/>

kontrollerad 2008-08-12 kl 14.44

SIDA

<http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=425&a=1404>

Kontrollerad 2008-08-12 kl 15.00